

10 + 1 pro učitele v mateřské škole

Dobře nastavená spolupráce mezi rodinou a mateřskou školou (MŠ) je základem pro jednotnou a efektivní práci s dítětem. Dávejte rodičům informace, jak se dítě v MŠ chová, jak reaguje v určitých situacích. Rodiče vám mohou dát zpětnou vazbu, jak dítě naopak reaguje v domácím prostředí. Rodiče své dítě velmi dobře znají, a mohou vám tedy poskytnout pro vaši práci cenné informace. Vyměňujte si informace nejlépe denně při předávání dítěte, případně prostřednictvím komunikačního deníku, ať už v elektronické či papírové podobě.

 Článek si můžete poslechnout také v audio verzi. Text namluvila Pavla Hradecká. ➔ [AutismPort.cz](https://autismport.cz)

1. Učení se novým dovednostem. Děti s poruchou autistického spektra (PAS) mají sníženou potřebu učit se nové věci, protože jsou méně motivovatelné sociálními podněty a hůře se adaptují na nové činnosti. Dávají přednost stereotypnímu provádění oblíbených činností, které jim poskytují pocit jistoty. Aby byly ochotné novou věc vůbec vyzkoušet, musejí z toho mít nějaký užitek. Často může dítě motivovat k nácvičce nové dovednosti jen lákavá odměna. Berte to jako přechodné oceňování úspěchu dítěte, nikoliv jako jeho rozmazlování. Jakmile novou dovednost zvládne samo, motivaci již potřebovat nebude. Důležité je zajistit mu bezpečné prostředí. Lze také využít učení v herních situacích, přirozenou formou během aktivit, které má dítě rádo.

2. Předcházení výbuchům zlosti. Je mnohem efektivnější výbuchům zlosti předcházet, než se je učit zvládat. Dětem s PAS vyhovuje předvídatelné a srozumitelné prostředí. Komunikaci je třeba přizpůsobit možnostem dítěte, klást na něj požadavky, kterým rozumí a dokáže je splnit. Většina předškolních dětí si ráda hraje se svými oblíbenými hračkami. V okamžiku, kdy po nich budeme chtít, aby hračku odložily nebo hru ukončily, dojde pravděpodobně k afektivnímu chování s různou intenzitou. Dávejte dítěti před koncem hry jasné signály, aby se mohlo připravit na přechod k následující činnosti. (Například: „Až za 10 minut zazvoní minutka, dohraje písnička, pomohu ti uklidit hračky a půjdeme spolu ven.“).

3. Začít včas. Zatímco zdravé děti se učí nápodobou a přirozeným učením, některé děti s PAS musejí určité dovednosti, jako např. ukazování, sdílení pozornosti, navazování očního kontaktu, imitaci, připojení se ke hře druhých, rozlišování emocí mnohdy i dlouhodobě nacvičovat. Nečekejte proto, že dítě zvládnutí těchto dovedností s přibývajícím věkem samo dožene. Vytvářejte přirozené situace k osvojení si těchto dovedností. Někdy je k zajištění spolupráce třeba využití specifických metod, postupů a přístupů, důležitý je ovšem také vztah k dítěti, intuice a spolupráce mezi pedagogem a rodiči. Je třeba věnovat se především rozvoji komunikace, emočních a sociálních dovedností a hry.

4. Využívané metody při práci s dítětem s PAS předškolního věku. Metodika strukturovaného učení je

cestou pro předškolní děti s PAS. Je založena na principech individualizace, strukturalizace, vizualizace a motivace. Nesrovnávejte dítě s PAS s jeho vrstevníky, používejte takové pomůcky, kterým dítě rozumí a umí s nimi pracovat. Komunikujte s ním tak, aby vám rozumělo a dokázalo se orientovat. Vytvořte mu takové prostředí, ve kterém se bude cítit jistě a bude se mu v něm dobře pracovat. Umožněte mu vnímat pomocí zraku; bude si tak moci odpovědět na otázky kdy?, kde?, co?, jak?, jak dlouho?. Vytvořte dítěti s PAS vhodné motivační podněty, které ho zaktivují k činnosti a pozitivně ovlivní jeho chování. Využívejte například metody aplikované behaviorální analýzy (ABA), která vychází z teorie učení (více se o ní dočtete v [1 + 10 informací o alternativní a augmentativní komunikaci](#)). Pro komunikaci dětí s PAS můžeme využívat různé formy – komunikaci gestem a prostřednictvím znaků, obrázkovou (fotografie, kresby), psanou nebo např. tištěnou. Efektivní komunikační strategií je [Výměnný obrázkový systém \(VOKS\)](#), který vznikl jako varianta alternativního augmentačního systému Picture Exchange Communication System (PECS). Intervence musí být vždy přizpůsobena potřebám a schopnostem každého jedince.

5. Zvládání stereotypních činností, rituálů a neklidu. Mnoho dětí s PAS má ve svém chování přítomné určité stereotypní pohyby a aktivity, můžou být i velmi neklidné. Tyto projevy se často zvyrazňují, pokud je dítě ve stresu. Nesnažme se za každou cenu tyto projevy u dítěte potlačit, naopak, dovolte mu, aby si manipulovalo s nějakým oblíbeným předmětem, přineslo si do MŠ svoji oblíbenou hračku, která mu pomůže navozovat pocit jistoty a bezpečí. Nebo si provedlo svůj rituál, byť je třeba nelogický, zdoluhavý a složitý. Pro dítě ale význam má, často snižuje jeho úzkost a umožňuje mu dál fungovat. Stereotypní činnosti a rituály nemusejí být jen projevem stresu, ale i neschopnosti využívat volný čas jiným způsobem. Je možné pracovat na zkracování rituálů a stereotypií, učit dítě, jak jiným způsobem využívat volný čas.

6. Rozšiřování jídelníčku. Většina dětí s PAS je v lepším případě vybíravá v jídle, v horším případě má jen velmi omezený repertoár jídel, která jsou ochotná sníst. Nová jídla ani nechtějí ochutnat. Pedagogové MŠ mnohdy nabývají dojmu, že je dítě z domova rozmazlené. Předkládejte dítěti jednoduchá jídla, servírujte malé porce, pokud je dítě ochotné poznat novou chuť, odměňte jej tím, co má rádo. Vyvarujte se nucení do jídla, pouze nabízejte. Vyberte si z obrázkové kuchačky pokrm, který si společně připravíte a ochutnáte.

7. Ujistěte se, že vám dítě rozumí a pracujte na rozvoji sociálních dovedností. Porozumění řeči je jednou z oblastí, se kterou má většina dětí potíže. U řady dětí s PAS bývá slovní zásoba na nižší úrovni než u jejich vrstevníků. Přesvědčte se vždy, jestli vám dítě rozumí, dávejte mu krátké, srozumitelné instrukce, které pro lepší pochopení

podpořte gestem, obrázkem či konkrétním předmětem. Mluvte na něho pomalu, klidně. Při sdělování delší informace postupujte po krocích. Některé děti navzdory dobré slovní zásobě nemusejí úspěšně komunikovat se svým okolím. Věnujte také čas nácvičení sociálních a emočních dovedností v přirozených situacích, během hry či povídání s dětmi. Je velmi důležité, aby si dítě umělo požádat o informaci, dokázalo popsat, jak se cítí. Aby vědělo, jak se může přidat ke hře ostatních dětí, jak řešit negativní emoce, jako např. vztek, zklamání apod.

8. Rozvíjení funkční hry a zájmů. Děti s PAS mívají oblíbenou jednu nebo více činností, u kterých zpravidla setrvávají velmi dlouho. Jsou pro ně předvídatelné a zažívají pocit úspěchu při jejich provádění. Naopak, má-li se dítě s PAS samo zabavit jinou činností, pravděpodobně situaci nezvládne nebo bude nervózní, nebude vědět, jak k činnosti přistoupit, jak svůj volný čas vyplnit. Aby se hra nestávala rigidní se stále stejným, opakujícím se scénářem, je potřeba hru dětí s PAS obohacovat. Při nácvičení hry nenabízejte dítěti příliš mnoho hraček najednou, přemíra podnětů odvede jeho pozornost. Postupujte od jednoduchého k složitějšímu – začněte s řazením, kutálením, posíláním, a teprve později pokračujte ke hře s figurkami a napodobování lidské činnosti a dialogů. Učte dítě novým scénářům a jak hru obměňovat. Ukažte mu, co se všechno dá s hračkou dělat, případně mu postup hry natočte na video a poté mu jej pusťte. Důležitá je také podpora při zapojení do kolektivu vrstevníků.

9. Relaxace – předcházení vzniku náročného chování. Relaxace je velmi důležitým prvkem při vzdělávání dětí s PAS. Mnoho dětí s autismem se dokáže koncentrovat na činnost jen velmi krátce, snadno se unaví, mají nízkou frustrační toleranci. A právě dobře zvolenou relaxací můžete předejít u dítěte pocitům přetížení a z toho pramenícímu náročnému chování. Umožněte dítěti odpočinout si ještě dříve, než na něm začne být únava patrná. Pracujte v krátkých blocích a čas postupně navyšujte. Jako relaxaci umožněte dítěti vykonávat aktivitu, kterou má rádo, nebo ho nechte jen odpočívat na místě, kde je klid.

10. Příprava na ZŠ. Až dítě s PAS nastoupí jednoho dne do základní školy, bude muset čelit požadavkům, které na něj budou kladeny. Je tedy dobré nenechávat přípravu na školu na poslední rok předškolní docházky, ale cíleně pracovat na budování pracovního chování, přizpůsobování se kladeným požadavkům, rozvíjení sebeobslužných dovedností (oblékání, stolování, používání toalety, péče o své tělo), jemné a hrubé motoriky, komunikace, sociálního chování atd.

☛ Pro další potřebné informace doporučujeme navštívit rubriky [Dítě \(3-4 roky\)](#) a [Předškolák \(5-7 let\)](#). Pomocí vám může také článek [Zahájení povinné školní docházky aneb vstup předškoláka do základní školy](#).

☛ O dobré praxi inkluze dítěte s PAS v mateřské škole se více dozvíte [zde](#).

Na tomto článku se podílel kolektiv Speciálně pedagogického centra při Národním ústavu pro autismus, z.ú.